

Oikeudenmukaisuuden ja kunnioituksen kysymyksiä

Pääkirjoitus

Janus

Kaksi vuotta sitten moitiskelin varovasti pääkirjoituksessani sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkijoita siitä, että 1990-luvulla he mielestäni tarttuivat melko hitaasti vuosikymmenen alun lamaan ja sen seurauksiin. Nyt näyttää olevan toisin, ja yhteiskuntatieteilijät ovat joukolla ottaneet haasteen vastaan. Viime syksynä Kuopion Sosiaalipolitiikan päivien teemana oli kysymys, onko sosiaalipolitiikka talouden tuki vai taakka. Alaotsikkona oli vielä ponteva vetoomus: Yhdessä ylös lamasta. Päivien ohjelmasta Januksen tässä numerossa julkaisemme professori Pauli Niemelän esityksensä pohjalta muokkaaman puheenvuoron sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön vastuunjaosta, jota hän tarkastelee sekä käytäntöjen että tieteenalojen näkökulmista. Hänen mukaansa nykytilanteessa sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön yhteinen suuri tehtävä on sosiaalisen puolustaminen, jonka uusliberalismin aallossa talouspainotteisesti orientoitunut toiminta- ja puhetapa on pyrkinyt hävittämään sekä käsitteenä että ilmiönä.

Muutama viikko sitten Jyväskylän yliopistossa järjestettyjen Sosiaalityön tutkimuksen päivien teema puolestaan oli "Oikeudenmukainen ja kunnioittava sosiaalityö tiukan talouden oloissa". Päivillä rikottiin taas kerran kävijäennätys ja niille osallistui yli 350 sosiaalityön tutkijaa, opiskelijaa ja sosiaalialan kentällä työskentelevää. Päivien teemaa ja pääpuheenvuoroja tunnuttiin yleisesti pidettävän tärkeinä, ajankohtaisina ja onnistuneina. Erityistä kiitosta ja keskustelua yleisössä herätti filosofian professori Sami Pihlström, joka puhui syällisyydestä, kärsimyksestä ja ihmisen kunnioittamisesta. Päivien kansainvälisenä vieraana oli professori Silvia Staub-Bernasconi, joka puolestaan puhui ihmisoikeuksien puolustamisen keskeisestä merkityksestä sosiaalityön käytännössä, koulutuksessa ja tutkimuksessa. Perusoikeuskysymyksiä käsittelee alustuksessaan myös Kelan vastaava tutkija Maija Sakslin. Lisäksi lukuisissa työryhmissä oli kiinnostavia papereita ja runsas osaanotto. Toivottavasti saamme lukea päivien satoa jatkossa myös Januksessa sekä artikkeleina että puheenvuoroina.

Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkijoiden lisäksi sosiologit ovat tarttuneet taloudellisen tilanteen yhteiskuntatieteelle asettamiin haasteisiin, ja tämän numeron ilmestymisen aikoihin – niin ikään Jyväskylän yliopistossa – järjestettävien sosiologipäivien teema on kovat ajat.

Kovia aikoja on eletty myös ennen, ja kovuus on koskettanut ja koskettaa ennen kaikkea sosiaaliturvan varassa eläviä ihmisiä. Minna Harjula tuo artikkelissaan kiinnostavan historiallisen näkökulman köyhyyden, perustoimeentuloturvan varassa elämisen ja poliittisen ja sosiaalisen kansalaisuuden väliin kytköksiin ja jännitteisiin. Hän osoittaa, miten Suomessa oli aina 1970-luvun alkuun saakka useita ihmisryhmiä joko vailla äänioikeutta tai vähintäänkin äänestyskäytännöt tekivät heille hankalaksi, ellei mahdottomaksi käyttää kansalaisoikeuttaan. Harjula analysoi myös sitä, miten äänioikeuden rajoituksia kulloisenakin aikana perusteltiin ja millaisia poliittisia, juridisia ja ammatillisia keskusteluja niistä käytiin.

Anne Määttä tuo tarkasteluun nykypäivän perustoimeentuloturvaan tarvitsevat ihmiset ja käsittelee artikkelissaan heidän kokemanaan tilanteita, joissa kansalaiset ovat pudonneet sekä ensisijaisen että viimesijaisen sosiaaliturvan ulkopuolelle. Määttän tutkimuksen mukaan väliinputoamisen kokemukset vaihtelevat tilapäisistä ja yksittäisistä toimeentulotuen tarpeista täydelliseen sosiaaliturvan ulkopuolelle jäämiseen. Kokemuksistaan kertoneet eivät olleet yhtenäinen (marginaali)ryhmä, vaan tulosten perusteella lähes kenellä tahansa palkkatyön ulkopuolelle joutuneella on riski päätyä viimesijaisen tuen varaan tai sen ulkopuolelle. Kirjoittaja peräänkuuluttaa oikeudenmukaista sosiaaliturvaa, joka edellyttäisi läpinäkyvämpää päätöksentekoa, asiantuntijoiden osaamisen ja keskinäisen yhteistyön vahvistamista, vastuun kohdentamista viranomaisille sekä yksilöidympiä ratkaisuja.

Vanhustenhuollossa on myös kyse ikääntyneen ihmisen yksilöllisyyden, itsemääräämisoikeuden ja eletyn elämän kunnioittamisesta ja arvostamisesta. Tiina Kohtamäen ja Sirkka-Liisa Palomäen artikkeli käsittelee valokuvan käyttöä tutkittaessa vanhainkodissa asuvia ikääntyneitä ihmisiä. Artikkelia voi lukea kiinnostavana metodisena kokeiluna tutkia muistoja ja elämäntarinoita tutkittavista otettuja omakuvia ja aiempia perhevalokuvia käyttäen. Kirjoittajat peräänkuuluttavat toisaalta vanhustyön menetelmien kehittämistä ja pohtivat valokuvan käytön mahdollisuuksia käytännön työssä. Heidän mukaansa työn vanhusten laitoshoidossa tulisi painottua nykyistä enemmän henkilökohtaiseen kohtaamiseen, jossa valokuvilla voisi olla oma paikkansa. Kohtamäki ja Palomäki esittävät, että valokuvien käyttö voisi lisätä vanhojen ihmisten toimijuutta ja yhteisöllisyyttä, ja siten vähentää yksinäisyyttä sekä tuoda vanhainkodin arjen näkyväksi ja tutuksi myös omaisille.

Numeron neljännessä artikkelissa Eeva Jokinen analysoi kahden esimerkin – ensinnäkin perheväpöiden ja toiseksi uusien reproduktioteknologioiden, niiden kaupallistumisen ja globalisoitumisen – avulla kodin, työn ja talouden suhteiden ”neljättä järjestystä” erityisesti naisten kannalta. Hänen mukaansa tässä uudessa järjestyksessä, joka kuitenkin ei ole edeltäjistään irrallinen ja vapaa, kodin, työn ja talouden väliset rajat ovat monin tavoin hämärtyneissä ja esimerkit näyttävät sen sukupuoliluodostelmien mutkikkouden, monitasoisuuden ja julmuuden. Jokinen kirjoittaa, että ”neljännessä järjestyksessä sekä naiset että miehet ovat hauraiden työmarkkinoiden ja ylipäättään epävarman elämän keikuteltavina”. Ehkä kunnioitus ja oikeudenmukaisuuskin tulevat tulkituiksi uusilla tavoilla.

Viime syksyn aikana suomalaisten tieteellisten lehtien toimitusten kesken keskusteltiin avoimesta rinnakkaisjulkaisemisesta, ja myös Suomen tiedekustantajien liitto järjesti asiasta tämän vuoden tammiukuussa keskustelutilaisuuden. Keskustelu lähti liikkeelle Sosiologia-lehden toimituksen aloitteesta ja Helsingin yliopiston tiedelehdille lähettämästä kyselystä koskien avointa digitaalista arkistoa, jonne Helsingin yliopisto jatkossa edellyttää tutkijoitaan tallentamaan tieteelliset artikkelinsa. Samanlaisia suunnitelmia on myös muilla yliopistoilla. Suuri joukko suomalaisia tiedelehtiä – Janus yhtenä niistä – lähetti Helsingin yliopistolle yhteisen vastauksen, jossa ilmaistiin huoli kotimaisten, useimmiten tieteellisten yhdistysten julkaisemien lehtien asemasta ja taloudesta avoimen julkaisemisen yleistyessä. Lehdet toivoivat laajempaa keskustelua asiasta ennen kuin voivat suostua julkaisemiensa artikkeleiden vapaaseen rinnakkaisjulkaisemiseen.

Ymmärtääkseni yliopistojen pyrkimys avoimeen rinnakkaisjulkaisemiseen on vastaus ennen kaikkea kansainvälisten, suurten kustantamoiden kaupallisten lehtien asettamia rajoituksia ja hinnoittelupo-

litiikkaa kohtaan. Avoin julkaiseminen luonnollisesti helpottaa tieteellisten julkaisujen saatavuutta ja tuo niille lisää lukijoita, joka on sekä lukijoiden että kirjoittajien etu. Kotimaisten tiedelehtien asema on kuitenkin hyvin erilainen kuin kansainvälisten julkaisujen, ja niiden varsin niukka rahoituspohja on yhdistysten jäsenmaksujen ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan (aiemmin Suomen Akatemian) avustusten varassa. Kuitenkin kansainvälisen julkaisemisen paineessa myös kotimaisia julkaisukanavia tarvitaan, erityisesti yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa.

Januksen toimitus, toimitusneuvosto ja lehden omistavat tieteelliset seurat suhtautuvat rinnakkaisjulkaisemiseen jossakin määrin tiedelehtien yhteistä kantaa myönteisemmin, mutta päätimme kuitenkin lähteä mukaan kirjelmään, sillä laaja keskustelu asiasta on paikallaan. Janus on jo pitkään ollut ainoita, ainakin yhteiskuntatieteellisen alan suomalaisia tieteellisiä lehtiä, joka on viiveellä julkaissut osan sisällöstään kaikille avoimilla nettisivuillaan. Viime vuoden aikana olemme julkaisseet Januksen koko sisällön vuoden viiveellä elektronisessa muodossa, eli nettisivuilla on nyt saatavilla vuoden 2008 kaikki numerot kokoteksteinä. Ainakaan toistaiseksi se ei ole vaikuttanut yhdistysten jäsenmääriin ja Januksen tilauksiin. Suurin osa lukijoista haluaa edelleen lukea paperista lehteä – toivottavasti myös tätä numeroa.

Marjo Kuronen

päätoimittaja

marjo.kuronen@jyu.fi

